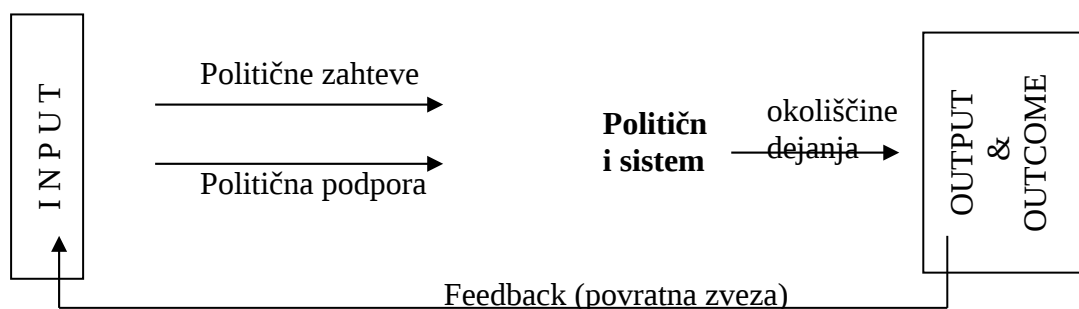

POLITIČNI SISTEM

- medsebojno povezan in skladen skupek družbenih odnosov, norm in ustanov
- množica interakcij, ki neki družbi prisilno zagotavljajo neke vrednote
- v okvir političnega sistema po DAVIDU EASTONU sodijo 4. elementi
 1. vsi organi politične oblasti, ki so nosilec suverenosti
 - v parlamentarnem političnem sistemu so to parlament, lokalni organi, predsednik Republike in vlada
 2. institucije in odnosi preko katerih različne družbene skupine uveljavljajo svoj vpliv na vpliv zunanje družbe
 - politične stranke, korporativni organi (državni svet), različne skupine pritiska, lobiji, interesne skupine..
 3. način oblikovanja politične oblasti
 - volitve
 4. različni drugi vplivi na oblast
 - množični mediji
- na politični sistem vplivajo različni dejavniki iz okolja, ki jih delimo na:
 1. *notranje okolje*: prostor znotraj družbe
 - vsi dejavniki, ki vplivajo na družbo
 - ekonomski, socialni in kulturni sistemi
 2. *zunanje okolje*: preostali prostor, ki določeno družbo obdaja
 - mednarodno ekonomsko, politični, kulturno okolje
- politični sistem je tisti, ki je odgovoren, da določeni družbi dodeljuje potrebne vrednote, s tem vzpostavlja način s katerim lahko ločimo v družbi kaj je sprejemljivo in kaj ne
- da lahko politični sistem uveljavlja vrednote je nujno, da ga sprejme kot legitimnega večina družbe
- če znotraj družbe obstaja večja skupina, ki vrednot in sistema ne sprejema, se zgodi, da je politični sistem ogrožen, kar vpliva na stabilnost države

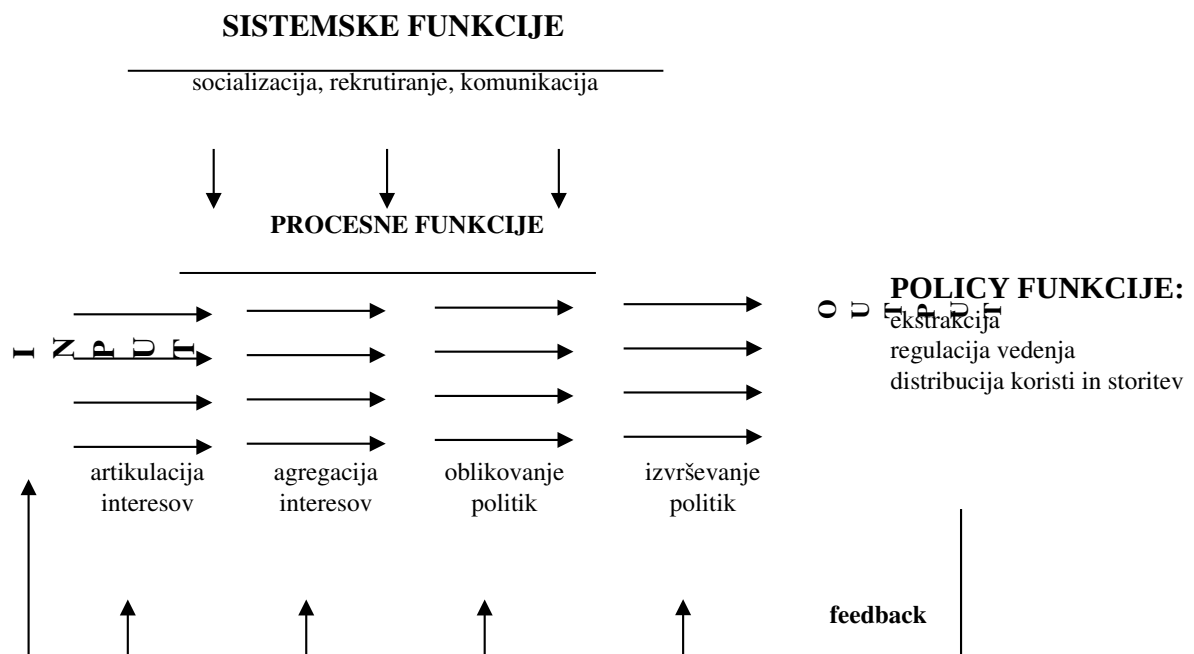
Enostavni model poenostavljenega političnega sistema po Eastonu

- za izhodišče vzame biološki sistem, saj naj bi bil politični sistem podoben, ker ima sposobnost prilagajanja in systemskega uravnoveženja v različnih pogojih
- po Eastonu politični sistem obstaja v okolju, ki je obkroženi z različnimi družbenimi sistemi in podsistemi

- ključni elementi sistema so *input* (vložki) in *output* (rezultati) – da sistem ustrezno deluje, mora biti razmerje med njima zadovoljivo (uravnoteženo)
 - o vložke predstavljajo politične zahteve, potrebe in podpora
 - o rezultati pa so proizvodi političnega sistema, politične odločitve
- v primeru, da razmerje ni uravnoteženo je politični sistem ogrožen, s tem pa je ogroženo delovanje celotne družbe
- rezultati se lahko razlikujejo od učinkov → rezultati so odločitve in akcije, ki jih izvajajo politični upravni organi, učinki pa končni rezultat političnih akcij in njihov vpliv na življenje vsakega državljana
- vsak delujoči politični sistem mora vsebovati prvotni tok informacij FEEDBACK → naloga je, da poravna input in output v primeru medsebojne neusklajenosti

Model funkcij političnega sistema po ALMOND-u in POWELL-u

- model bol dodelan
- deli funkcije političnega sistema na tri velike skupine
 1. PROCESNE FUNKCIJE – nujne za izoblikovanje in izvrševanje politik znotraj političnega sistema
- procesne funkcije so 4:
 1. artikulacija interesov – pove kaj je interes posameznikov in skupin znotraj družbe → kaj posameznik in skupina želi os politike dobit
 2. agregacija interesov – povezovanje interesov v t.i. *polisi alternative* → gre za različne možnosti znotraj točno določene javne politike (npr. polisi alternative znotraj davkov: ali zvišati ali znižati)
 3. oblikovanje politik – izbira ene iz med polisi alternativ (npr. davke znižati)
 4. proces implementacije/izvrševanja – uresničevanje tiste polisi alternative, ki je bila izbrana

2. **SISTEMSKÉ FUNKCIJE** – opredeljujejo ali se bo politični sistem spremenil, kako se bo ohranil, kako se bo vzdrževal, kdo bo bolj vpliven..
 1. politična socializacija – vsi postopki in procesi, ki so povezani z izoblikovanjem političnih stališč (družina, šola-izobraževalni program, interesne skupine, mediji, institucije civilne družbe)
 2. politična rekrutacija – kadrovanje, izbira najboljših za različne politične funkcije
 3. politična komunikacija – tok informacij skozi družbo, različne strukture, ki tvorijo politični sistem
3. **POLICY FUNKCIJE** – implementacija političnega procesa oz. output

Politološka delitev političnega sistema

- politični sistem deli na:

1. demokratični politični sistem
2. totalitarni politični sistem – vladajoča oblast je skupina ljudi (Kuba, Stalin, Kitajska – partija)
3. avtokratski politični sistem – samodržtvo: oblast pripada eni osebi (Zimbabve)

Primerjalne značilnosti	AVTOKRATSKI REŽIM	TOTALITARNI REŽIM	DEMOKRATIČNI REŽIM
Omejitev oblastnih struktur	nobenih	nobenih	da, številne
Dejanska odgovornost	nekaj (vladajoči)	ne	velika
Organizacija oblastnih struktur:		Da	
- država	Da	Da – podrejena	Da, ustavno podrejena
- birokracija/vojska	Da	vladajoči stranki	demokratičnim institucijam
- individualni vodja	Da	Kolektivno vodstvo	Demokratično izvoljen
Penetracija družbe s strani političnih institucij	Šibka	Dokajšnja	Omejena
Mobilizacija za podporo	Šibka	Močna	Različna
Uradna ideologija	Šibka	Močna	Šibka
Politične stranke	Šibke, če sploh so	Ena sama	Dve ali več
Policija, prisila, pritisk	Da	Da	Da, a ustavno nadzorovana
Varstvo individualnih pravic	Vprašljivo	Ne	Da

LIJPHART

- je kombiniral elemente odnosa med izvršilno in zakonodajno oblastjo ter med unitarizmom in federalizmom in dobil delitev političnih sistemov na dva dela:

1. VEČINSKI POLITIČNI SISTEM

- Westminsterški politični sistem Velike Britanije → enostrankarska vlada

2. KONSENZUALNI (SOGLASEN) POLITIČNI SISTEM

- Švica → večstrankarska vlada
- Tudi Slovenski delno

Razlike:

1. strankarski sistem:

- večinski politični sistem: *dvostrankarski sistem* – vladni kabinet vedno čist (v idealnem le člani ene stranke) → trdnejše vlade kot v konsenz.
- konsenz. politični sistem: *večinski sistem* (idealni model: koalicijska vlada)

2. dimenzionalnost

- večinski: obe stranki se med seboj le malo razlikujeta (ZDA), pogosto le v družbenoekonomski politiki → *enodimenzionalni*
- konsenz.: predpostavlja razlike med političnimi strankami v večih dimenzijah (Sloveniji: idološke, družbeno-ekonomske, zunanje politične, urban-verbalne dimenzije in podpora rezima – destruktivne (SNS) in konstruktivne (je ni)) → *večdimenzionalni sistem*

3. volilni sistem

- večinski: značilni večinski (predsedniki, župani, predstavniki manjšin, občinski svetniki..) volilni sistem → DISPROPORCIONALEN
- konsenz.: PROPORCIONALEN ali mešani sistem (Slo)

Odnos med federalizmom in unitarizmom

1. *problem centralizacije oblasti – koliko osrednje oblast razpolaga z davčnimi sredstvi*

- oblast v večinskem sistemu razpolaga z večjimi sredstvi, manj davkov je prepuščenih nižjim ravnam oblasti

2. vprašanje *enodomnega (UNIKAMERALIZEM) ali dvodomnega parlamenta (BIKAMERALIZEM)*

- večinski sistemi so večinoma dvodomni, ali pa uporabljajo t.i. asimetrične sisteme → en dom parlamenta je veliko močnejši od drugega
- v Sloveniji enodomni sistem

3. *pisana oz. nepisana ustava*

- večinski sistem nepisana, saj le nepisana ustava parlamentarni oblasti ne vsiljuje nobenih omejitev, značilna tudi ekskluzivnost predstavniške demokracije – vse odločitve sprejme predstavniški organ, elementi neposredne demokracije pa v glavnem niso uporabljeni
- konsenz. Dominacija predstavniškega organa manj izrazita, uporaba elementov neposredne demokracije pogostejša (referendumi, protesti, stranke, peticije, pisma..)

Slovenski sistem bliže konsenzualnemu sistemu

- zaradi visoke stopnje inkluzivnosti, še zlasti v povezavi s t.i. neororporativističnimi elementi (državni svet, interesna združenja, vpliv civilne družbe na sfero politike)
- volilni sistem je proporcionalen

- enodomnost parlamenta, nepopoln drugi dom (državni svet), ki je bolj interesno združenje, ne pa predstavniški organ

Demokratski politični sistem

- o njem lahko govorimo takrat, ko v družbi obstajajo odprti kanali vplivanja na politično oblast
- kriterije kdaj je nek politični sistem demokratski je najbolje predstavil WAHL, ki govori o 8 institucionalnih jamstvih za demokracijo, ki predstavljajo minimum za vzpostavitev in ohranitev nekega političnega sistema
- demokratski politični sistem označujemo kot poseben sistem pravil in postopkov, ki se delijo na 4 sklope
 1. pravila kontrolne oblasti: za vse demokratske politične sisteme je nujno, da se nad njimi izvaja takšna ali drugačna kontrola. Če ni nadzora ne moremo govoriti o demokraciji. Najbolj enostavna oblika kontrole so volitve, ki predstavljajo obliko nadzora politične oblasti s strani državljanov. Druge oblike nadzora: sodstvo, mednarodne institucije, računsko sodišče, komisija za preprečevanje korupcije
 2. način vključevanja ljudi: skozi formalne in skozi neformalne oblike. V formalno obliko vključevanja ljudi štejemo uresničevanje volilne pravice in pravila glede političnega tekmovanja ter zbiranja in združevanja. Med neformalne oblike; demonstracije, protesti, peticije..
 3. postopki sprejemanja političnih odločitev: politične odločitve se sprejemajo na dva načina. Največ odločitev sprejemajo izvoljena predstavniška telesa, ki se morajo odločati vsakodnevno in v korist državljanov. Manjši del odločanja pa poteka preko t.i. neposredne demokracije – ne ta način naj bi se sprejele najpomembnejše odločitve v družbi
 4. način oblikovanja oblasti: oblast se lahko oblikuje na dva načina, ki se dopolnjujeta: horizontalno in vertikalno
 - o horizontalno: oblast se izpostavi preko izvršilne, zakonodajne in sodne oblasti. Znani so 4. sistemi delitve oblastnih funkcij države,
 - v praksi je najbolj uveljavljena Montesquieujeva *trilateralistična delitev državnih funkcij*, ki je uveljavljena v večini ustav po svetu. Funkcije oblasti deli na sodne, izvršilno-upravne in zakonodajne. Sodna in izvršilno-upravna se razlikujeta do te mere, da ju ni mogoče razvrstiti v isto funkcijo oblasti (sodstvo ne more delovati po lastni pobudi → razlika)
 - *dualistična delitev*: državna oblast je deljiva na funkcije odločanja in funkcije izvrševanja. Funkcije odločanja opravljajo zakonodajni organi, funkcije izvrševanja pa sodni in izvršilni organi, ki so medsebojno samo organizacijsko ločeni
 - *kvadrilateralistična teorija*: funkcije državne oblasti deli na zakonodajno, sodno, izvršilno in upravno. Ta teorija loči izvršilno in upravno funkcijo, pri čemer se izvršilna funkcija pretežno razume kot politična funkcija, upravna pa kot funkcija konkretnega izvrševanja zakonov preko upravnih organov (strokovnih). Izvršilna funkcija je nadrejena upravni in nadzoruje njeno delo
 - o vertikalno: oblast se oblikuje na različnih ravneh oblasti, najvišje je nadnacionalna raven, nacionalna, regionalna in lokalna. Ločimo dva tipa države:

- *unitarna*: oblika državne ureditve, v kateri pripada oblast centralnim organom, manjši del oblasti pa tudi podrejenim necentralnim organom. Glede na odnos med centralnimi in necentralnimi organi je lahko država centralizirana ali decentralizirana
- *federalna*: oblika sestavljanja države v kateri se članice obvežejo, da se bodo podrejele sklepom federacije, pri čemer se za sprejem teh sklepov ne zahteva soglasje vseh članic.

Na temeljne funkcije državne oblasti se navezuje tudi organizacije državne oblasti, ki je lahko *horizontalna ali institucionalna*. Glede organizacije državne oblasti sta se uveljavili dve načeli: načelo enovitosti in načelo delitve oblasti. Obe načeli se nanašata na horizontalna razmerja med državnimi organi.

- načelo delitve oblasti se navezuje na trialistično teorijo. Bistvo načela je, da se nosilci vseh treh vej oblasti medsebojno ločijo, vendar samo do te mere, ki še omogoča medsebojno sodelovanje in nadzorovanje. S tem se preprečuje zloraba oblasti. V skladu s tem načelom se med različnimi organi, ki so pri svojem delu samostojni, vzpostavlja poseben sistem razmerij → sistem zavor in ravnovesij (checks and balancies). V praksi se to načelo delitve oblasti najprej uporabi v ZDA (1787).
- nasprotno načelo je *načelo enotnosti*, za katero se je zavzemal J.J. Rousseau. Trdil je, da je lahko državna oblast samo nedeljiva enota, saj izhaja iz suverenosti ljudstva. Takšna oblast mora biti skoncentrirana v enem samem državnem organu, praviloma v zakonodajnem telesu, vsi drugi državni organi pa so temu osrednjemu telesu podrejeni. Zakonodajna oblast ne sprejema samo zakonov, ampak tudi nadzoruje izvrševanje zakonov. V praksi se načelo enotnosti redko uporablja, v razvitem svetu ga uporablja samo Švica in v državah t.i. ljudske demokracije (prepričanje, da vsa oblast izvira iz ljudstva in je nedeljiva) – S. Koreja, Kuba

Vrste demokratičnih političnih sistemov

Glede na ureditev in medsebojna razmerja glede na ureditev razvrščamo politične sisteme na 4 skupine:

1. parlamentarni sistemi
 - razvil se je v Angliji, ki ga je nato izvažala povsod po svetu
 - osrednja institucija je parlament, ki je osrednje, ne nujno edini, zakonodajni organ
 - za uveljavitev je potrebna določena klima v družbi: ustrezne gospodarske in družbene razvitosti, saj v nasprotnem primeru relevantne institucije ne delujejo ustrezno – to se je pokazalo zlasti v nekdanjih angleških kolonijah
 - deluje na načelu delitve oblasti – v ospredju razmerje med zakonodajno in izvršilno vejo oblasti, medtem ko je razmerje do sodne veje potisnjeno v ozadje. Izvršilna in zakonodajna veja sta uravnoteženi, ena proti drugi imata na voljo tudi različna politična sredstva
 - bistvenega pomena je, da vlada lahko nastane samo s podporo parlamenta, za svoje delovanje je odgovorna parlamentu in lahko deluje samo tako dolgo dokler ima podporo s strani parlamenta
 - parlament lahko proti vladi izglasuje nezaupnico, zaradi česar more vlada odstopiti, vlada pa lahko naredi nasprotno, če ji je bila izglasovana nezaupnica, zahteva predčasne volitve
 - izvršilna veja je ponavadi iz dveh nosilcev – dualizem izvršilne veje: ta nosilca sta vlada in predsednik države, pri čemer je vlada politično odgovorna in odvisna od parlamenta, predsednik države pa je v čistih parlamentarnih sistemih politično neodgovoren in predstavlja stabilen element znotraj izvršilne veje oblasti

2. predsedniški sistemi
 - prvič se pojavi z ameriško ustavo 1778
 - temelji na 3 državnih organih – predsednik, kongres in vrhovno sodišče. Vsi trije so med seboj popolnoma enakopravni, se pa kljub temu medsebojno omejujejo in se nadzorujejo - kongres in vrhovno sodišče lahko teoretično odstavita predsednika
 - je vsaj na videz v rokah enega samega človeka – predsednika, ki poseduje močna pooblastila in hkrati opravlja funkcijo predsednika države in predsednika vlade (razlika med parlamentarnim, kjer je države zgolj simboličen nosilec izvršne veje oblasti)
3. skupščinski sistemi
 - v razvitih državah precej redke (samo Švica), hkrati pa jih najdemo tudi v državah ljudske demokracije, do 1991 tudi pri nas
 - povezuje se z načelom enotnosti oblasti
 - temelji na skupščini, ki je predstavniško telo, ki ima absolutno dominacijo nad vsemi drugimi nosilci državnih funkcij, hkrati je izvoljeno predstavniško telo, ki predstavlja ljudstvo in je nosilec zakonodajne oblasti
 - izvršna oblast je zakonodajni popolnoma podrejena, skupščina vse organe izvršne oblasti sama voli in jih po potrebi sama razreši (vlada v Švici ima 7 ministrov)
4. mešani: predsedniško parlamentarni
 - preplet elementov parlamentarnega in predsedniškega sistema → polipredsedniški sistem
 - izvira iz parlamentarnega sistema z eno razliko – izvršna veja je posebej okrepljena, kar se kaže s položajem predsednika republike, ki je podoben položaju predsednika v predsedniškem sistemu – je neposredno izvoljen, ima močna pooblastila, številne pristojnosti, močan vpliv na oblikovanje in delovanje vlade, ki je formalno sicer vezana na parlament, dejansko pa je odgovorna predsedniku republike (Francija)

Temeljne značilnosti demokratičnega političnega sistema

1. izkustvenost – vključenost vseh državljanov v politični sistem
2. zagotovljene človekove pravice in svoboščine
3. večinski princip odločanja
4. zaščita in varovanje vseh družbenih manjšin
5. natančna opredelitev in omejitve dolžnosti države in vseh drugih subjektov, ki nastopajo v političnih procesih
6. zagotovitev in uveljavljanje odgovornosti države
7. zagotovitev obstoja političnega in strankarskega pluralizma